

PRAMENY

Nálezová zpráva o fragmentech tří pozdněantických próz tištěných česky počátkem 16. století

GESTA ROMANORUM, ASENECH, KRONIKA O APOLLONIOVI

Petr Voit

Když se roku 1912 Čeněk Zíbrt věnoval staročeské próze *Testamentové dvanácti patriarchů*, upozornil, že v Knihovně Národního muzea se nacházejí dva listové pozůstatky dosud neznámého tištěného vydání.¹ Nerozpoznal však, že volného apokryfu o osudech dívky jménem *Asenech* (dále jen *TA*), který býval vsouván do *Testamentů*, se týká pouze jeden ze dvou listů, zatímco druhý, jak jsme zjistili, představuje reziduum nepovědomé edice českých *Gest Romanorum* (dále jen *GR*). Zíbrt sice krátkou poznámku o nálezů uzavřel slibem, že se k fragmentům vrátí podrobnou studií, ale pokud víme, už tak neučinil. Nález, byť identifikovaný správně jen zčásti, opět na dlouho zapadl. K tomu, že existenci dvou literárně velmi hodnotných edicí připomínáme až nyní, zajisté přispěla také nedůslednost starších bibliografů, kteří Zíbrtovu studii sice v *Knihopisu* citovali, ale k pramenům už nešli, a nic z ní tudíž nevytěžili.² Třetí nález, o němž zde podáváme zprávu, spadá do nedávného roku 2010, kdy jsme ve výlepu zadního příděstí klementinského exempláře Mandevillova cestopisu z roku 1513 rozpoznali část nejstaršího českého vydání *Kroniky o Apolloniovi* (dále jen *KA*).³

Volný, oboustranně potištěný list, který Čeněk Zíbrt označil za pozůstatek neznámého vydání *Testamentů*, patří ve skutečnosti k volně připojovanému apokryfu o starozákonním Josefovi Egyptském a jeho manželce Asenech,

1 Praha, Knihovna Národního muzea, sign. 27 F 4/6 (stará sign. 67 K 3). K tomu viz ZÍBRT 1912: 66.

2 *Testament anebo Kšafi dvanácti patriarchův*. Praha, Bartoloměj Netolický z Netolic [1549 až 1551] (*KNIHOPIS* 16 117 s nesprávnou datací [před 1544]). Na základě textové a typologické analýzy za dřívější vydání považujeme *Testament anebo Kšafi dvanácti patriarchův*. Prostějov, Jan Günther 1545 (*KNIHOPIS* 16 118). Zíbrtova studie je citována u č. 16 117.

3 Praha, Národní knihovna, sign. 54 S 387.

dceři vysoce postaveného egyptského kněze. List je dějově málo exponovaný. Líčí se v něm setkání ještě svobodné dívky s andělem. Ten na sebe vzal Josefovu podobu a Asenech, ač si Josefa dosud ošklivila, přesvědčil o správnosti sňatku. Původně snad řecky sepsaný apokryf byl z latiny do češtiny přeložen patrně už koncem 14. století a dnes je znám šesti českými opisy z druhé poloviny 15. století (KOLÁR — NEDVĚDOVÁ [edd.] 1983: 339–348, 428–430).

Druhý, také volný a oboustranně potištěný list jsme identifikovali jako torzo staročeského exemplu ze sbírky *Gesta Romanorum*. Reprodukuje vnitřní část povídky o voskovém obrazu. Manželka rytíře, který odjel do Svaté země, cizoloží s žákem a slíbí mu sňatek, zbaví-li ji manžela. Žák udělá voskový obraz rytíře a střelí na něho šípem. Rytíř je však upozorněn mistrem na nebezpečí a vždy, když střela míří na jeho obraz, schová se pod vodu. Žák při této magii zahyne a manželka ho zakope pod postel. Rytíř se po čase vrátí domů a ženu nechá za cizoložství upálit. Tato povídka byla z latiny do češtiny přeložena někdy v druhé polovině 14. století a přichází ve všech soudobých i mladších českých opisech pod číslem 110 (VIDMANOVÁ 1972: 78).

Oboustranně potištěný list sejmutý z předešlé Mandevillova cestopisu patří k dobrodružnému románu o tyrském králi Apolloniovi, který se po strastiplných osudech na dvoře krále Antiochia a po četných plavbách na moři shledává se svou dcerou Tarsíí, prohlášenou za mrtvou. List se přimyká k té části příběhu, v níž Tarsiini pěstouni oznamují Apolloniovi dceřinu smrt, avšak zamlčí, že tento osud jí ziskuchtivě nastražili právě oni, nevědouce přitom, že najatý vrah zklamal a Tarsii nezavraždil. Pozdněantická látka prošla všemi evropskými literaturami a do češtiny byla přeložena během 14. století, i když se podnes zachovaly jen mladší opisy (KOLÁR — NEDVĚDOVÁ [edd.] 1983: 181–202, 416–417).

Už na první pohled je zřejmé, že všechny tři prózy byly tištěny v době typograficky rozpačitých začátků českého knihtisku. Intaktně zachované edice, s nimiž by nálezy mohly být ztotožněny nebo alespoň konfrontovány, však známé nejsou. Proto si nejprve položíme otázku, kdy a kým byly nalezené texty tištěny. Určení tiskaře může totiž napovědět, jakými cestami se díla zapojovala do soudobého literárního kontextu. Oba muzejní zlomky jsou po typografické stránce shodné. Sazba na stránkách obsahuje 21 řádků, přičemž zrcadlo *GR* zabírá plochu 110 × 70 mm a zrcadlo *TA* měří 110/III × 74/75 mm. Poněvadž oba listy přinášejí hladký text vnitřních částí dvou kapitol, sazba není členěna žádnými nadpisy. Nemá ani stránkování (foliaci) ani kustody či signatury, které mohly být umístěny jen na první list každé složky. Rozdělovník ve tvaru šikmice (/) je užíván velmi sporadicky (*GR* jeden, *TA* dva). Text byl sázen největším, avšak vyčerpaným švabachem č. I, který u nás poprvé vyzkoušeli tiskaři Mikuláš Bakalář (s pauzami 1498–1508), Pavel Olivetský (1504?–1532), Jan Moravus (1512–1513) a Mikuláš Konáč (1520–1528) (viz VOIT 2011). Moravův švabach kvůli výrazné špičatosti liter můžeme však hned vyloučit. Nápadným rysem fragmentů je chabá diakritika (jen souhlásky *č ň ř ž ž*), jejíž stav byl u zbý-

vajících třech tiskařů bohatší o skupiny typu *bě mě pě*, a u Konáče nadto ještě o dlouhé vokály *á ó ú ý*. Z tohoto důvodu můžeme Konáče jakožto tiskaře fragmentů rovněž vyloučit. Typografické projevy Bakaláře a Olivetského byly počátkem 16. století velmi podobné, a to dokonce i frekvencí jednobříškového a dvoubříškového *b* v poměru 5 : 1. Při bližším zkoumání však objevíme n soulad v rozměru zrcadla. Zatímco Olivetský setrvale dosahoval při dvaceti řádcích cca 106 × 67 mm, Bakalář už od roku 1501 tenduje k zrcadlu o málo rozměrnějšímu, přičemž *Knížky o řádném mluvení* (1502) a *Epištoly* (1506) měly zrcadlo zcela identické s fragmenty *TA* a *GR*. Ty se s oběma vzpomenuťými Bakalářovými tisky shodují také v absenci skupin *bě mě pě*. S Bakalářem oba fragmenty dále souhlasí nahrazováním chybějícího *e* kulatým *r* (k této substituci sáhl 1499, 1501, 1503 a 1508), hyperkorektním dloužením *ije* (*GR*: *rytijeř*; *TA*: *gijestí*) a v pozůstatcích minulých časů: ojedinelý aorist *vece* (*GR*), imperfektum *vytahováše*, *hleděše* (*GR*), *bieše*, *stáše* (*TA*). Také pro Bakaláře jsou však složená préterita typu *jest řekl* (*GR*) nebo *pohleděla jest* (*TA*) častější. Nic tedy nebrání připsat výrobu obou próz plzeňskému tiskaři Mikuláši Bakalářovi (КОНУТ [ed.] 1966 a VOIT 2008: 86–88 [zde novější literatura]). Tisk datujeme do období 1501–1508, kdy už jeho nekvalitně odlité písmo (1498) jevílo značné známky opotřebování. Spodní hranice respektuje dobu, v níž Bakalář při sazbě stránky přešel z 20 na 21 řádků, a horní hranice připadá na rok, kdy se velkého švabachu č. 1 vzdal ve prospěch menšího a úspornějšího švabachu č. 2.

Klementinský list *KA*, který se po odborném odlepení z příděští ukázal jako oboustranně potíštěný, byl sázen švabachem č. 2 (viz VOIT 2011: 146n). Sazba na stránkách má tudíž větší počet řádků (24) a zrcadlo měří jen 106 × 65 mm. Ani zde nejsou nadpisy, čísla stran nebo signatury. Tento švabach norimberského původu, k jehož repertoáru patřil už standardní, šikmo položený rozdělovník (=), u nás jako první vlastnil takřčený Tiskař Korandy (s pauzami 1492–1502), dále Pavel Olivetský (s pauzami 1506–1532), Mikuláš Bakalář (1509?–1513), Tiskař Pražské Bible (1513, 1515) a Mikuláš Konáč (1513?, 1514–1527). Sazba listu *KA* z diakritizovaných liter užívá pouze *ě ž*. Kvantitu značí střídme jen zdvojením (*tee* = *té*) a skupiny typu *bě mě pě* nezavádí vůbec. Jakkoli je typografie vzpomenuťých tiskařů při zběžném pohledu k nerozeznání, hláskoslovná specifika opravňují jako původce tisku vyloučit Tiskaře Korandy a Mikuláše Konáče, kteří disponovali, ač nesoustavně, dlouhými vokály. V úvahu nepřichází ani Tiskař Pražské Bible, jehož zásoby švabachu diakritizovaného pouze v případě *ž* na rozsáhlejší edici typu *KA* pravděpodobně nedostačovaly. Z výběru vyřazujeme rovněž Pavla Olivetského, neboť od svých počátků roku 1506 užíval slitky *bě mě pě*, zatímco *KA* měkčí zásadně pomocí sekundárního *i*, např. *mieg* (měj), *chtielt* (chtělt). Tiskařem je tedy nutno znovu označit Mikuláše Bakaláře, jehož tvorbě počínající rokem 1510 typografie *KA* zcela vyhovuje, a to nejen zrcadlem sazby, ale též značením výdechové interpunkce pomocí štrejšku (/) nebo syntaktické dvojtečky. Poně-

vaďž od 1512 také Bakalář obohatil švabach č. 2 slitky *mě tě*, které v zachované části KA nenacházíme, lze klementinský zlomek datovat do období 1510–1511. Jako nepřímý důkaz pro atribuci poslouží skutečnost, že výkrojem KA bylo vyplepeno předešlé Bakalářovo tisku Mandevillova cestopisu z roku 1513. Ve funkci zadní předsádky posloužila dosud neznámá makulovaná minuce na rok 1506 (?), kterou pravděpodobně s Bakalářovým nakladatelským přispěním vyrobil norimberský tiskař Hieronymus Hölzel.⁴ Dosud známé Bakalářově tvorbě (včetně obou nálezu *TA* a *GR*) odpovídají však především jazyková specifika, v tak velké míře jiným českým vydavatelem počátku 16. století už neužívaná: fragment KA obsahuje imperfektum *mluviše, vyšedše, dějiše*, aorist *da, sliibi, učini, odstrči* a duál *oblečesta, jidesta, dojidešta*.

Všechny tři nalezené prózy se do edičního programu Mikuláše Bakaláře velmi dobře hodí — nikdo jiný u nás knihtiskem tak časně neobnovil staročeskou zábavnou satiru (*Podkoní a žák* [cca 1498]), nevydával cyklickou povídku (*Kronika sedmi mudrců* [1501?]), apokryf (*Život Adama a Evy* [cca 1502]) nebo duchovní román (*Barlaam* [1504]) jako právě Bakalář. Tyto revitalizace starších opisů jsou publikovány na rozdíl od soudobých překladů Bernharda von Breydenbach (1498) či Ameriga Vespucciho (1503–1504) bez gramatických aktualizací, byť přitom vracejí do oběhu stav jazyka z poloviny 15. století. Nevíme ovšem, jak na četné anachronismy reagovali plzeňští a jiní středověcí čtenáři. Lze se jen domnívat, že Bakalářova konzervativní praxe mohla dobře souznívat se stavem slovenského nářečí, jež důvěrně poznal, než odešel na krakovská studia a do Plzně (PAULINY 1966: 34). Také jazyková starobyllost všech tří nalezených fragmentů dosvědčuje, že Bakalář byl i zde pouze pasivním editorem, nikoli překladatelem či alespoň úpravcem.

Fragment tištěné verze *GR* se však od staročeských rukopisných verzí liší, a to nikoli v jednotlivostech, nýbrž celkovým překladem. Nejpronikavější změna se týká mistra, jehož všechny české opisy v souladu s latinskými i německými verzemi jmenují čarodějem Vergiliem. Z toho můžeme dovodit, že překladatel verze *GR* se opíral o poněkud mladší předlohu z druhé poloviny 15. století, která kdysi tak oblíbenou báchoru o Vergiliově čarodějnictví už potlačila.⁵ Tomu ostatně odpovídá i snaha Šimona Lomnického, jenž tutéž povídku zařadil roku 1615 do *Pejchy života*, a Vergilia nazývá také pouze mistrem.⁶

4 [Minuce na rok 1506 (?). Nürnberg, Hieronymus Hölzel 1505?]. [1] fol.: fragment 96 × 153. Literatura neuvádí.

5 Jan Ludvíkovský sice hovoří jen o staročeských rukopisech *Gest*, nikoli o tištěné verzi *GR*, avšak s poznámkou o postupném opouštění báchorčasných motivů (LUDVÍKOVSKÝ 1930: 71–72).

6 Šimon Lomnický z Budče: *Pejcha života aneb Pobožná knížka proti všelijaké nádhernosti a peješě*. Praha, Jonata Bohutský z Hranic 1615 (*KNIHOPIŠ 4* 958), s. 171–182. Lomnický však na s. 171 v marginálii udává pramen („Gesta Roma. cap. 102“), kde je mistr jmenován

Jak vyplýne srovnáním přiložených úryvků, verze *GR* je závislá na znění latinském, nikoli německém, ale přitom představuje jiný, dosud neznámý překlad.⁷ Ze srovnání nejstarších rukopisných verzí apokryfu *Asenech a Kroniky o Apolloniiovi* z druhé poloviny 15. století se zněním *TA* a *KA* naopak vyplývá, že Bakalář, ač s množstvím nepatrných odchylek, obnovil tiskem právě tu textovou tradici, kterou nám zpřítomňují opisy dodnes zachované. Ediční proces však nebyl přímočarý, neboť pozdější editoři apokryfu (resp. *Testamentů*) i *Apolonia* Bakalářovu verzi *TA* a *KA* nepřevzali, nýbrž resuscitovali zjevně předlohy rukopisné.

Nadmíru dráždivá je otázka po ediční podobě *GR* a *TA*. Poněvadž se z obou děl zachoval vždy jen jeden list, k definitivním závěrům dospět nelze (u *GR* si ani nejsme jisti, zda k příběhu byl zařazen spirituální výklad, jak ještě sledujeme u Lomnického, anebo zda byl dvojestupňový půdorys exempla zjednodušen na pouhý příběh). S ohledem na to, že typograficky naprosto shodné listy přetrvaly dodnes v jedné knihovně a na jednom místě pospolu, naskytá se úvaha, zda nepocházejí z jednoho vydání neznámé povídkové antologie, o jejíž oblibě by Bakalář uvažoval analogicky jako u *Kroniky sedmi mudrců*. Proti této hypotéze ovšem silně svědčí motivická nesourodost obou textů. Jelikož nemáme k dispozici čísla listů nebo signatury, dle nichž by bylo možno rekonstruovat obsah předchozích částí, otázka, vydal-li Bakalář jen zkrácené, anebo kompletní znění *Gest Romanorum*, zůstává žel otevřená. Obdobně budeme tápat v názoru, zda fragment *TA* představuje pozůstatek krátkého apokryfu, kompletního *Života Josefova* nebo dokonce celých *Testamentů dvanácti patriarchů*. Možnost, že nalezené pozůstatky patří ve skuteč-

jako čaroděj Vergilius. Marginálie tedy čtenáři sdělovala povahu pramene, ale nedotvrzovala, že právě odtud Lomnický čerpal (k tomu srov. VOIT 1991: 114).

7 „Kterýžto odpovědě: »Zřetelně v zrcadle vidím, že se ten žák chybil obraz[u] mého a že se střela zpátkem obrátila a udeřila ho v břicho mezi žaludek a plíce. A vidím, že jest tu hnedky umřel. Ale žena má pod postelí mu jámu vykopala a tu ho pochovala«“ (*GR* — nález).

„I stalo se, když rytíř v zrcadlo vezřel, viděl, že cizoložník v uobraz neuhodil, ale střela navráťvši se jeho mezi plíce a žaludek uhodila, a inhd jest umřel. »A žena má pod ložem mým jemu jámu učinila a tu jeho pochovala«“ (ŠIMEK 1967: 203–204).

„At ille: Clare in speculo video quod clericus imaginem non percussit et sagitta est reversa et eum inter pulmonem et stomachum percussit, et mortuus est. Uxor mea sub lecto meo foveam fecit et eum ibi sepelivit“ (OESTERLEY 1872: 430).

„At ille: »Magister, clare in speculo video, quod clericus ymaginem non tetigit, et reuersa est sagitta et eum inter pulmonem et stomachum percussit, et mortuus est. Vxor vero mea sub lecto meo foueam fecit et eum ibi sepelivit«“ (DICK 1890: 141).

„Do sach er daz der schalch daz pildel nicht traf. vnd gieng der pfeyl hin wider in den der in da latten hiet. vnd traff in zwischen der lungeln vnd dez magen. daz er zehant starb. Do er nv tod waz. do sach er auch. daz in sein hausfraw begrüb vntr ir span pet in ein teuffew grüb. daz sein niemant ynn solt werden“ (KELLER 1841: 161).

nosti k nezkráceným edicím, úplně popřít nelze, poněvadž nejméně polovina Bakalářovy produkce před rokem 1508 zaujímal, ba i překračovala 100 listů osmerkového formátu. *Žaltář* z roku 1508 pozůstával dokonce z 184 listů, což by na úplné edice *Gest Romanorum* i *Testamentů* jistě postačovalo. Ediční podoba *Kroniky o Apolloniovi* žádné rozpaky nevyvolává, neboť úplný exemplář i při malé ploše potištěných stran mohl pozůstat asi ze 40 listů.

Všechny tři nalezené fragmenty převratně mění dosavadní názor na intenzitu nejstarší vrstvy knihtiskem popularizované středověké prózy. Nejsme si sice jisti, do jaké míry mohl soudobý čtenář v převážně utrakvistických Čechách jednotlivé tituly spojovat s pozdněantickou literární tradicí udržovanou středověkem, nicméně získali jsme byť neúplné, ale přesvědčivé doklady o tom, že tento druh literatury byl masově — odhadem ne však více než 100 exempláři — rozšiřován také u nás (vždyť *Gesta Romanorum* a *Kronika o Apolloniovi* se tiskly v cizině už od počátku sedmdesátých let 15. století nejen latinsky, ale i v překladech do národních jazyků). Fragmenty tak doplňují naše povědomí o relativně brzkém rozšíření té části středověké literatury, která bez ohledu na dobu vzniku, původ a téma postupně poklesávala mezi nižší aristokracii a měšťanské čtenáře, aby nakonec zakotvila v úrovni zábavné lidové četby. Na její existenci doposud ukazovaly jen sekundární prameny nebo edice z doby pozdější. Dodnes jsme měli za to, že o první jazykově české vydání *Testamentů* (včetně apokryfu *Asenech*) se postaral roku 1545 Jan Günther,⁸ že první tisk staročeské verze *Kroniky o Apolloniovi* připravil nebo jen rozšiřoval Jan Olivetský z Olivetu někdy před rokem 1547⁹ nebo že staročeskou verzi *Gest Romanorum* vydal tiskem poprvé až Jan V. NOVÁK ([ED.] 1895). Je však třeba se distancovat od přílišného optimismu, poněvadž všechny tři Bakalářovy edice byly pravděpodobně brzo očteny a v budoucích edičních procesech zapomenuty. Ani na jeho rámcové úsilí později už nikdo nenavázal a vydavatelský program českých tiskáren, byv roku 1520 nasměrován k podpoře luterství, se obnovování zábavné a mravoučné české středověké literatury až do poloviny 16. století vzdal.¹⁰

8 *Testament anebo Kšafti dvanácti patriarchův*. Prostějov, Jan Günther 1545 (KNIHOPIS 16 118).

9 Inventovány tři exempláře *Kronika o Apollinovi, králi tyrským* (KNIHOPIS neuvádí — VOIT 1984: 200, 205). povolení olomouckého biskupa Viléma Prusinovského knihkupcům Janu a Václavovi Pilátovým prodávat titul *Kronika o Apollonovi králi*. Nejstarší exemplářem doložené vydání *Kroniky* pochází však až z roku 1605 (KNIHOPIS 4 438 — VOIT 1986: 122, 197).

10 Pokud víme, takřcečené knížky lidového čtení byly z hlediska žánru i formy vydání reprezentovány během první poloviny 16. století pouze těmito tituly: *Kronika sedmi mrdrcuov* [Plzeň, Mikuláš Bakalář 1501?] (KNIHOPIS 4 462); [*Gesta Romanorum*, boh. Plzeň, Mikuláš Bakalář 1501–1508] (KNIHOPIS neuvádí); [*Testament anebo Kšafti dvanácti patriarchův* = *Asenach*, boh. Plzeň, Mikuláš Bakalář 1501–1508] (KNIHOPIS neuvádí); [*Kronika o Apolloniovi, králi Tyrským*. Plzeň, Mikuláš Bakalář 1510–1511] (KNIHOPIS neuvádí); Eusebius Cae-

Transkribované edice nalezených textů s juxtapozicemi rukopisných a mladších tištěných znění¹¹

I.

GR (nález)

... se ten žák velmi zarmútil. Vece jemu opět¹² mistr: „A nynie co již vidíš v zrcadle?“ On vece: „Vidím, že již blíže přistupuje k obrazu a střelu nakládá na lučiště, aby zastřelil ten muoj obraz.“ I vece jemu mistr: „Miluješ-li život svůj, tehdá, kteraks prve učinil, i nynie učíš.“ A tak když rytieř v zrcadle uzřel, že ten žák¹³ lučiště vytahováše, hnedky se potopi do vody. A po malé chvíli vece jemu mistr: „Pozdvihni hlavy a poviz, co nynie uzříš¹⁴ v zrcadle.“ Kterýžto vece: „Vidím, že se velmi zarmútil ten žák, že podruhé chybil¹⁵ obraz. A vidím, že jest řekl takto k mé ženě — jestliže se potřetí chybím¹⁶ toho obrazu, ztratím život svůj. A již nynie vidím, že blíže k obrazu přistupuje. A tak se mi zdá, že se již žádným obyčejem nechýbí.“ Vece jemu mistr: „Miluješ-li život svůj, || tehdy, když uzříš,¹⁷ an natahuje lučiště, potop tělo své do vody a buď tam, dokavad nepromluví k tobě.“ A tak rytieř s pilností¹⁸ hledíše do zrcadla, a když jest uzřel, že žák lučiště vytahováše, aby obraz zastřelil, hnedky se do vody potopi. A byl pod vodú, až mu¹⁹ i mistr vece: „Vstaň rychle a pohleď do zrcadla.“ A když jest rytieř pohleděl²⁰ do zrcadla, zasmál se jest velmi. Tehdy vece jemu mistr: „Najmilejší, pověz mi, proč se směješ?“

sariensis: *Kniha o všech skutcích velikého Alexandra Makedonského*. Plzeň, Mikuláš Bakalář 1513 (*KNIHOPIS* 4 434); *Snář*. Praha, Mikuláš Konáč z Hodiškova 1516 (*KNIHOPIS* 15 543 ČD); [*Vidění Jiříka poustevníka*]. Praha, [Jan Had] 1542 (*KNIHOPIS* 16 533); Vavřinec z Březové: [*Snář velmi pěkný*. Prostějov, Jan Günther 1550?] (*KNIHOPIS* 1 353 ČD).

¹¹ Transkripci textů GR, TA a KA pořizujeme dle zásad obvyklých pro edice staročeských památek 15. a 16. století tak, aby byly zachovány všechny charakteristické rysy jazyka fragmentů. Kvantitu a interpunkci, které buď chybějí, anebo jsou zaváděny jen sporadicky, však modernizujeme a zkratky typu *gem*^r mlčky rozepisujeme. Hranici textu mezi lícem a rubem fragmentů značíme ||. Na sazečské chyby upozorňujeme v poznámkách ke kritice textu. Juxtapozice z rukopisů editovaných Františkem Šimkem a Jaroslavem Kolářem přebíráme mlčky, pouze kvůli úspoře místa nerespikuje jejich členění na odstavce. Tam, kde to znění TA a KA vyžadovalo, jsme pod čarou ke Kolářově edici připojili různocnění ze starších edicí Antonína Jaroslava Vrtátka.

¹² o pijet

¹³ zak

¹⁴ vžříš

¹⁵ chibil

¹⁶ chibim

¹⁷ vžříš

¹⁸ s piluosti

¹⁹ mn

²⁰ podlediel

Kterýžto odpověď: „Zřetelně v zrcadle vidím, že se ten žák chybil²¹ obraz[u] mého a že se střela zpátkem obrátila a udeřila ho v břicho mezi žaludek a plíce. A vidím, že jest tu hnedky umřel. Ale žena má pod postelí mu jámu vykopala a tu ho pochovala.“ Tehdy vece jemu²² mistr: „Vstaniž rychle a oblec se v rúcho své a ...

František Šimek (ed.): *Příběhy římské (staročeská Gesta Romanorum)*. Praha 1967, s. 203–204, řádek 38–65

... I řekl k rytieřovi: „Milý, pověz mi, co vidíš!“ A on řekl: „Některakého muže vidím v domu mém, kterýž položil obraz z vosku na stěně ke mně podobný.“ Ale on die: „Co pak činíš?“ „Již jest vzal lučiště a vkládá střelu ostrú, a chce na obraz střeliti.“ Tehdy die Virgilius: „Ty ač svuoj život miluješ, když užíš střelu letěti k obrazu, všecko tělo své u vuodě schovaj dotud, dokudž tobě nepoviem.“ Tehdy rytieř, když uzřel jeho, an lučiště napíná, všecko tělo své schoval pod vuodu. I řekl jemu mistr: „Zdvihni hlavu svú a vezři v zrcadlo.“ A když to učinil, řekl k němu mistr: „Co již v zrcadle vidíš?“ A on die: „Obrazu jest nezastřelil, ale střela v stranu šla, a protož toho velmi želé.“ I die mistr k němu: „Již vezři v zrcadlo, co činí.“ A on die: „Již blíže k obrazu jde a střelu na lučiště nakládá, a chtě udeřiti k obrazu.“ I die mistr jemu: „Učiň jako prvé, ač svůj život miluješ.“ Tehdy rytieř, když uzřel cizoložníka lučiště táhnúti, všecko tělo své u vuodě potopil. I řekl jemu mistr: „Hleď, co nynie vidíš.“ A když uzřel, že se opět obraza chybil, řekl mistrovi: „Velmi přeliš želé, že se obraza chybil, a řekl jest ženě: Když po třetie obraza neuhodím, smrtí umru. A již jde velmi blízko k obrazu, tak mi se zdá, že by se neměl chybiti, kdyžť udeří na obraz.“ Ale mistr die: „Skrý se jako dřevo, dokudž tobě nepoviem.“ I stalo se, když rytieř v zrcadlo vezřel, viděl, že cizoložník v uobraz neuhodil, ale střela navrátivši se jeho mezi plíce a žaludek uhodila, a inhed jest umřel. „A žena má pod ložem mým jemu jámu učinila a tu jeho pochovala.“ Tehdy die mistr jemu: „Vstaň brzo a oblec se v rúcho své, a ...

Šimon Lomnický z Budče: *Pejcha života aneb Pobožná knížka proti všelijaké nádhernosti a pejše*. Praha, Jonata Bohutský z Hranic 1615 (KNIHOPIS 4 958), s. 175–177

... a žák se z toho velmi rmoutí. Dí mistr: „Hleď zas do zrcadla, co nyní děláš?“ Odpověděl: „Již (prej) blížeji k obrazu přistoupil, střelu naložil, aby znovu k obrazu střelil.“ Dí mistr: „Tak jak jsi prvé učinil, miluješ-li život svůj, rovně nyní tak bez meškání udělej.“ Rytíř hledě do zrcadla všecko tě||lo své do vody potopil. Po vykonání toho opět dí mistr: „Pohleď, co nyní jest?“ I řekl: „Velice se rmoutí žák, že obrazu netrefil, a řekl k ženě mé — běda mně, jestli

21 chibil

22 je nu

se potřetí chybím, ztratím život můj a podlé toho obrazu umru. A již pak nyní hned až k samému obrazu přistoupil. Velice se bojím, strach na mne jde, že již ho chyba nebude.“ Dí mistr: „Jakož život tvůj tobě mil jest, již se skutečně k tomu přičiň, jak můžeš, když on lučiště natáhne, aby se všecken pod vodu schoval, a nevyskytuj se, až já na tebe zavolám.“ Rytíř pilně do zrcadla hleděl. A když žák střelu naložil, chutně se pod vodu potopil, až mistr naň zavolal, řka: „Vstaň rychle a podívej se do zrcadla.“ I hledě rytíř do něho, srdečným hlasem smál se. Ptal || se ho mistr : „Nejmilejší, pověz mi, proč se směješ?“ Odpověděl: „Co se nemám smáti, a já vidím v zrcadle, jak se obrazu chybil, střela se zpět navrátila a jej zabila, takže tu leží zhůru bradou pácem. A žena má pod ložem jámu kopá, aby ho tam pochovala.“ Dí mistr: „Vstaň spěšně a oblec se a ...

II.

TA (nález)

... tě, když kohúti pěli a psi štěkali, pohleděla jest Asenech²³ oknem, jenž bieše k východu slunce, i uzřela jest denici a nebe vedle ní otevřené a světlo veliké okázalo se jí. Vida to Asenech, padla jest na tvář svú na popel. A aj, muž sstúpil jest z nebe a stáše u hlavy panny Asenech i zavolal jest na ni jménem jejím. Kterážto strachem velikým nic jest jemu neodpověděla. I zavolal jest na ni [po]druhé řka: „Asenech, Asenech!“ Kterážto odpověděla řka: „Aj já, pane, kto si ty, pověz mi!“ A on jí odpověď řka: „Já jsem knieže domu Božieho a knieže zástupa Páně. Staň a stoj na nohách svých a budu mluvití tobě.“ I pozdvihla jest Asenech hlavy své a aj, muž ve všem²⁴ podobný Jozefovi:²⁵ pláštěm i korunú i berlú královskú, jehožto obličej bieše jakžto blesk a oči jeho jakžto paprsleci sluneční, vlasy na hla||vě jeho jakžto plamen ohně. Vidúce to Asenech, poražena jest strachem velikým, i padla na tvář svú. Kterúžto anděl pozdvihl a posilnil, řka jí: „Slož z sebe tuto žíni černú, jenž si jí oděna, a opásanie zámutku tvého a pytel z bedr tvých a vytřes popel z hlavy své a umyj tvář svú²⁶ i ruce své živú vodú a priprav se v rúcho své a budu²⁷ mluvití k tobě.“ Kterážto, když se jest připravila, hnedky chvátajíc navrátila se k andělovi. Tehdy řekl jí anděl: „Obnaž hlavu svú a slož rúšku, neb si panna. Posilni se a vesel se, panno Asenech, nebo jméno tvé napsáno jest v knihách živých a nebude zmazáno na věky. Aj, od dnejšieho dne obnovená²⁸ si a obživena. A budeš jiesti chléb požehnaný a píti nápoj neporu-

23 vssenech

24 w2wssem

25 iozephowi

26 swm

27 bndn

28 obnoveua

šitedlný²⁹ a pomazána budeš olejem svatým. Ej, dnes oddal sem tě za chot Jozefovi.³⁰ A ...

Jaroslav Kolár — Milada Nedvědová (edd.): *Próza českého středověku*. Praha 1983, s. 342–343

... A když byl den osmý na úsvitě, když kuři zazpívali a psi sú ščekali, vyhlédši Asenech skrze okno, kteréž bylo na východ slunce, viděla, nalit hvězda dennice! A podlé nie otevřelo se nebe i okázalo se světlo veliké. A spatřivši to Asenech, padla na tvář svú na popel. Aj muž sstupující s nebe stal na hlavě Asenech i povolal jí ze jména, a ona strachem neodpověděla. I povolal jí druhé, řka: „Asenech, Asenech!“ A ona odpověděla: „Teď já, pane, kto jsi, pověz mi!“ A on řekl: „Já sem kníže domu božieho a kníže zástupu božieho. Vstaň a stuoj na nohy své a mluvití budu k tobě!“ A pozdvihla Asenech hlavy své a tudíž muž vše věci podobný k Jozefovi: plášč, koruna a berla králová, jehož obličej jako bleskot ohně.³¹ A vidúci Asenech, hruozú poražena jest, padla na tvář svú. Jízto posíliv anjel a pozdvihl, řekl: „Slož žini tuto černú, již jsi oděna, a obklíčeníe zámутka tvého a pytel z bedr tvých a vytřes popel z hlavy tvé a umý tvář tvú a ruce tvé vodú životnosti a připrav se v tvé okrasy a budu s tebou mluvití!“ Kterážto, když se jest připravila brzce, vrátila se k anjelovi. Jiežto anjel řekl: „Obnaž hlavu tvú, nebo panna jsi, posilni sebe a raduj se, Asenech, neb jméno tvé napsáno jest v knihách a nebude zamazáno na věky! A od dnešnieho dne obnovena jsi a obživena a jiesti budeš chléb požeňnání a píti budeš neporušeníe a zmazána budeš olejem svatým. Teď dnes dal sem tě za chot Jozefovi a ...

***Testament anebo Kšaft dvanácti patriarchův*. Prostějov, Jan Günther 1545 (KNIHOPIŠ 16 118), fol. V8^a–X2^a**

... A když bylo osmý den na usvitě, když kuři pěli, vstavši Asenach voknem vyhlédala na východ slunce. I vidě||la, ano hvězda jasná jako denice ukázala se a nebe otevřelo se. I ukázalo se veliké světlo a blížilo se k ní. A vidouci to Asenach, padla na svú tvář na popel. A hle, muž sstoupiv z nebe, stál nad hlavou její a zavolal na ni zejména. Kterážto strachem a bázní neodpověděla mu. I zavolal na ni podruhé: „Asenach, Asenach!“ A ona odpověděla: „Slyším, pane. Ty kdo si? Pověz mi!“ Kterýžto řekl jí: „Já sem kníže domu Božího a kníže zástupův Páně. Vstaň a mluvití budu k tobě.“ I pozdvihla Asenach hlavy své a hle, muž všemi věcmi podobný Jozefovi ukázal || se jí. V jakěž

²⁹ nepornssytedlný

³⁰ yozefowi

³¹ Dle Vrátka nutno, a to ve shodě s nalezeným fragmentem, emendovat „jehož obličej jako blesk, a oči jeho jako paprskové slunce, vlasy hlavy jako bleskot ohně“ (VRÁTKO 1862: 65).

osobě Jozefa byla viděla, v rouše stkvúcím, v koruně s berlou královskou, tak tento. Jehož obličej byl jako blesk a oči jeho jako paprskové sluneční a vlasy jeho hlavy jakžto plamen ohně. A vidúci ho Asenach, bázní a strachem jsúci poražena, padla na svú tvář. Kteréžto anjel Páně pozdvihl a posilnil ji řka: „Slož žíni tuto černú z sebe, v nížto oblečena jsi, také pytel vostrý, jimž si přepásána po bedrách svých, slož z sebe a vymyj prach popela z hlavy tvé a umýj tvář tvú i ruce tvé vodou živou a nechtěj se rmútiti a plakati. Také obleč se || v roucho okrasy tvé a mluvíti budu k tobě.“ Kterážto odšedši do pokoje svého, všechno vedlé rozkázání anjela Páně učinila a připravivši se v roucho okrasy své, navrátila se zase k anjelu. I řekl jí: „Obnaž hlavu svú, neb panna si, posilni sebe a raduj se, panno Asenach, nebo jméno tvé napsáno jest v knihách živých a nebude smazáno na věky. Také od dnešního dne obživena a obnovena si uvnitř, protože jísti budeš chléb požehnání a nápoj píti budeš nepoškvrněný. Nebo pomazána budeš olejem svatým Duchem Páně. A hle, dal sem tě za choť Jo||zefovi a ...

III.

KA (nález)

... ti dána. Kázal mě zabiti a tomu, jemužto mě bieše kázal zabiti. Mořští z[lo]dějie mě odjeli, a tak mrúci neumru, a ti mne pak prodali tomuto zlému člověku. A ty, jsi-li šlechetný, pomoz mi mú čest zachovati a mého panenství³² pro čest všech šlechetných kniežat i pro všechny panny i panie, jimžto jest čest milá.“ A tuto řeč mluvíše s velikým pláčem. Uslyšav to knieže Anatagor, i utěši ji řka: „Ctná královno, měj se dobře a měj toho čest a chválu, že v tak nebezpečném stavu, v němžto jsi, tak čistotu miluješ. A když jsem tvú žádost poznal, kterakt budu moci chcít pomoci, aby svú čistotu zachovala. Vezmi teď funt peněz, dajž svému pánu, jako by mzda tvá byla, a jáť dále s ním rozmluvím.“ A tak ta ctná panna vyšedše z komňaty, funt peněz nešťastnému svému pánu da. I vyšed také knieže, poče jí komňatu za měsíc zakupovati. I dá jemu sto funtuov peněz na to, aby té panny Tarsii³³ i jedna mužská³⁴ hlava neohlédala || v měsíci kromě něho. A to Stramota vzev i slíbi. Zatiem když se ta věc dějieše v Mechylene a král Apollón³⁵ plavav po moři devět let, ženy pláče, i připlynu do Tarsie do města,³⁶ chtě se s svú dceru Tarsii³⁷ utěšiti. I zvěděv hospodář Straguel s svú ženú příštie Apollonovo, oblečesta se v chudé rúcho i jidesta oba proti němu. A když jeho dojdešta, vece Straguel:

32 panenstije

33 Tarsij

34 muska

35 appollon

36 mi sta

37 Tarsij

„Vítaj, králi veliký, k nám, svým věrným sluhám, ale chtěl bych noviny lepší praviti než tyto — Tarsia, dcera tvá, na níž naše všecka naděje ležela, umřela jest. A kterak nás vidí tvá milost, od její smrti až do dnešního dne pro žalost nebrali sme na se lepšího rúcha.“ A doslyšav té řeči Apollón,³⁸ zeřva žalostivě jako vuol, i učini slib, že opět³⁹ za devět let nechce z moře a z korábu vyjiti, jedno leč by dobrou novinu uslyšal. A kterýž by koli jeho člověk řekl jemu, aby vyšel z korábu, kázal mu bez⁴⁰ milosti nohu utieti. I odstrčí se s velmi velikým smutkem od ...

Jaroslav Kolár — Milada Nedvědová (edd.): *Próza českého středověku*. Praha 1983, s. 195–196

... chovati byla dána, ten mě kázal zabiti. A tomu, jemuž mě kázal zabiti, bylo jemu jméno Theofil, morští mě zloději odjeli a tiem mru a mrúci umřieti nemohu, že jsú mě ti prodali tomuto zlému Stramotovi. A ty, jsi-li šlechtetný, pomoz mi mé cti zachovati pro čest všech šlechtetných kněžen a všech šlechtetných panen.“ A tu řeč mluvieve s velikým pláčem. Tehdy uslyšav tu řeč knieže Athenagor, utěši ji, řka: „Ctná královno, měj toho čest i chválu, že tak v nebezpečném stavu, v němžto jsi, a tak silně miluješ čistotu. A když sem tu dobrou vuoli poznal, jakžt já mohu, chciť pomoci, aby svú čistotu zachovala. Vezmi nynie funt peněz, jako by to tvá mzda byla, již dáš tvému pánu a zatiem já pomluví s ním to, což sem pomysli.“ Tharsia čista vyšedši z komňaty i da funt peněz hubenému pánu svému. A po ní vyšed Athenagor, i poče Tharsiji zakupovati komňatu za měsíc. A když se dlúho tržiechu, da jemu sto funtův peněz na ten čin, aby nižádná mužská hlava jie neohlédala u měsíci kromě jeho. A to Stramota slíbi. Zatiem když se tato řeč u Mochilaří dějieše, král Apolón devět let plaval po moři, ženy své želeje, připlynul do Tarsí města, chtě svú dceru Tharsí utěšiti. Tehdy zvědév Strakul hospodář Apolónovo příštíe, oblekše se v chudé rúcho, i šla oba proti němu.⁴¹ A jakž jeho dojidešta, tak se u veliký pláč udeřišta. I vece jemu Strakul: „Vítaj, králi veliký, k nám, svým sluhám věrným, ale chtěl bych rád noviny lepší praviti. Než Tharsí, dcera tvá, na níž naše všecka útěcha byla, ta umřela. Jakž vidie tvá milost, od její smrti až do dnešního dne pro žalost jsme lepšího rúcha na se nevzeli.“ A doslyšav tu všecku řeč Apolón, zařvav žalostivě jako lev, i kázal se v koráb uvést i učini slib, že opět za dvě létě chce byti na moři a z korába nevysěsti, jedno až by lepší noviny uslyšal. A kterýž by člověk

38 appollon

39 opije[t]

40 b z

41 Dle Vrtátka nutno připojit různocnění muzejního rukopisu sign. I E 2 „oblekše se v chudé rúcho i jidešta oba proti němu“, které souhlasí s textem nalezeného fragmentu KA (VRÁTKO 1863: 356).

jeho řekl jemu, aby vysedl z korába, tomu bez milosti utieti nohu kázal. I odtrhne se od břeha s velikým smutkem. ...

Kronika velmi příkladná o Apollonovi, králi Tyrském. Jindřichův Hradec, [Jan Bedřich Jakeš] 1733 (KNIHOPIS 4 440), fol. C1^b–C2^b

... k vychování dána byla, kázal mne zamordovati. A tomu, kterýž mne zamordovati měl, mořští zloději mne odjali, a tak mroucí neumřela jsem, a ti mne prodali tomuto bezbožnému člověku. Ty pak ale, jestliže jedinou krůpěj knížecí krve máš, pomoz mi mé cti zachovati a mého panenství pro čest všech šlechtných a urozených knížat i pro všechny šlechtné panny a paní, jimžto jest čest milá.“ A to mluvila s velikým žalostivým pláčem. || Uslyšavše to kníže Anagor, potěšil jest ji řka: „Šlechtná královno, mějž se dobře a měj z toho čest a chválu, že v tak nebezpečném stavu, v němžto jsi postavená, tak čistotu miluješ. I když jsem tvou žádost poznal, kterak budu moci chtít pomoci, abys svou čistotu budoucí časy bez překážky zachovati mohla? Protož vezmi teď funt peněz a dej je svému hospodáři, jako by mzda tvá byla a jít dále s ním o tebe rozmluvím.“ A tak ta ctná panna Tarsia vyšeďši z komnaty ten funt peněz nešťastnému hospodáři svému oddala. I vyšeď také kníže, hned ji komnatu za měsíc zakoupil. I dajíc jemu sto funtu peněz na to, aby té poctivé a šlechtné panny Tarsie žádná mužská hlava neuhlídala v měsíci kromě něho. Vzavše to svobodník od něho a slíbil mu. V tom, když se ta věc dala, v Melchyně král Apollon nenadáni ploval po moři devět let, své ženy plakal. I připlynul do městě Tarsis, chtěce se s svou dcerou Tarsií utěšiti. I zvěděvše hospodář Straguel s ženou svou Dionysií o příští Apollonovu, oblekli se v chatrné roucho a vyšli oba proti němu. A když ho docházeli, řkouce Straguel: || „Vítej, králi veliký, k nám, svým věrným sluhám. Ale chtěl bych vám rád noviny lepší praviti než tyto. Tarsia, dcera tvá, na nížto všechna nádej naše záležela, umřela jest. A jakž nás vidí tvá milost, od její smrti až do dnešního dne pro žalost nebrali jsme na sebe lepšího roucha.“ Uslyševše tu řeč Apollon, naříkal s pláčem velmi žalostivě. I učinil slib, že opět za devět let nechce z moře a z korábu vyjít, leč by dobrou novinu uslyšel. A kterýž by koliv jeho člověk řekl jemu, aby vyšel ven z korábu, že káže jemu bez milosti nohu ujíti. I odstrčil se s velkým velmi smutkem od břehu. ...

se ten žak velmi zarmutit. Wece ge^r o
 puet mistr. A nyní je ho již widsⁱ w
 zrcadle. On wece. widim že již blže
 přistupuje k obrazu a střelu naklada
 na luciffne aby zastřelil ten muog ob
 raz. y weze ge^r mistr. Milugefli ži
 wot swoog. tehda ktera's prwe vci
 nil y nyní je vciñ. A tak když rytierz w
 zrcadle vzřel že ten žak luciffne wyta
 howasse. hnedky se potopi do wody
 A po male chwili weze gumu mistr.
 Pozdrowihni blawy apowiz co nyní je
 vzřis w zrcadle. Kteryžto wece. wi
 dim že se velmi zarmutit ten žak že po
 drube chibil obraz. A widim že gē ře
 kl takto k me ženie. Gelfi že se po trze
 tije chibim to^o obrazu stratum žiwot
 swoog. A již nyní je widim že blže k
 obrazu přistupuje; a tak se mi zda že
 se již žádný obyčgem nechybij. We
 ce ge^r mistr. Milugefli žiwot swoog.

tehdy kdyz vztis an natabugelučistie
 potop tielo sive do vody a buď tam
 doľawad ne promluwim k tobie A
 tak rytierz spiluosti hledusse do zrzad
 la • a kdyz gest vztel ze žak luczistie
 wytahowasse aby obraz zastřelil hne
 dky se do wody potopi • a byl pod
 wodu až mn y mistr wece Wstaň ry
 chle a pohled do zrzadla A kdyz gest
 rytierz podleďel do zrzadla • zasmal
 se gest welmi Tehdy weze geⁿ mistr
 Nagmileyffy powiez mi proč se smie
 ges. Kteryžto odpowieďe Zrzetednie
 w zrzadle widim • že se ten žak chibil
 obrazu me^o • a že se střela spatkem ob
 ratila a vdeřila ho w břicho mezy ža
 ludel a plize • a widim že gest tu hne
 dky vmrzet Ale žena ma pod postelij
 mu yamu wykopala a tu ho porcho
 roala Tehdy wece ge nu mistr Wsta
 mž rychle a oblez se w rucho sive a

tie když kohnu přijeli a psi stíhali : po
 lediela gest vsenech otnem genž biess
 k vychodu slunce . y vzřela gest denni
 ži a nebe wzdle ni oterwřene a sw ietlo
 welike okazalo se gi Wida to asenech
 padla gē na twarz swu na popel : a ay
 muž sšupil gest z nebe a stasse vblaw y
 panny asenech y zawolal gest na ni g
 menem gegim : kteražto strachem weli
 kŷ nic gest ge neodpowiedila . y zawo
 lał gē na ni druhé řka asenech asenech
 kteražto odpowiedziala řka : ay ia pane :
 kto sy ty powiez mi : a on gi odpowie
 die řka Ja sem knięze do^obožie^o a knięze
 zastupa pane : stañ a stog na nobach
 swych abudu mluwiti tobie : y pozdwi
 bla gē asenech hlavy swe : a ag muž
 wrošsem podobny iozephowi : plassie
 y korunu y Beru kralowstwu : gehožto
 obliceg biess iakžto blest a oči geho iak
 žto paprsky slunečn j . wlasy na hř

wie ge^oialžto plamen ohnie Widuce to
 Asenech . poražena gest strachem we
 ližym y padla na twarz swu Kteružto
 andiel pozdwihl a posyluil řka gi Zlož
 zsebe tuto žini černu genž sy gi odiena a
 opasanije zamutku twe^o : a pytel z bede
 twych . a wytřes popel z hlavy swe a
 vmyg twarz swu y race swe žiwu wo
 du a připraw se w ruchy swe a bnda
 mluwiti k tobie Kteražto když se gt při
 prawila . hnedky chwatagie nawratiła
 se k andielowi Tehdy řekl gi andiel Ob
 naž hlavu swu a slož rustku neš sy pā
 na Posylui se a wesel se panno asenech
 nebo gmeno twe napsano gest w kni
 hach žiwych a nebude zmazano nawie
 ky Ay od dneššie^o dne obnowena sy a
 obžiwena . a budeš gješti chleb požeh
 nany a piti napog nepornssytedlny . a
 pomazana budeš olegem swatý . Ky
 dnes oddal sem tie za chot yozefowi . A

ti dana : kazal mie zabiti : a tomu genu
 što mie býesse kazal zabiti : morzstij z.
 diegýe mie odgeli : a tak mruzý neumru
 A ti mne pak prodali tomuto zlemu člo
 wieku : aty gýli sšlechetny pomož mi mu
 čest zachowati a meho panenstýe : pro
 čest wšech sšlechetnych knýežat : y pro
 wšecky panny y panýe : gimžto gest čest
 mila : atuto rzeč mluwisse swelikým pla
 čem Wslyšaw to knýeže Anatagor y utie
 šy gý ržka Cztna kralowno Nieg se dob
 rze : a miey toho čest a chwalu že w tak
 nebezpečnem starou weniemžto gý tak či
 stotu milugeš A když gsem trwu žadoš
 poznal: kteračk budu morzy chrýt pomo
 cy aby swu čistotu zachowala : Wzmi
 ted sunt peniez dayš swemu panu yakoby
 mzda twa byla: a iat dale s nim rozmlyu
 wim A tak ta rztna panna wysšedšse štō
 niaty : sunt peniez neshiaštnemu swemu
 panu da W wysšed take knýežepoče gi štō
 niatu zamiesyetz zakupowati Wda genu
 što suntuow peniez nato : aby tee pāny
 Tarsij ygedna musta hlawa neohledala

w mieszyerzy kromie nieho : a to stramo
 ta a. ewy slibi Zatiem kdyz se ta wierz de
 gusse w/ Nechylene : a kral appollon pla
 waro po morzi dewiet leth/zeny place : y
 prziplynu do Tarsye do mi sta/chtie se s
 swu dceru Tarsij vtiessyti A zwiediero ho
 spodarz Straguel s swu zenu przysstije a
 pollonowo : oblecista se wchude ruchy
 y gidesta oba protiniemu A kdyz geho do
 gidesta/wece Straguel Witay krali we
 lity k nam swym wiernym sluham : ale
 chtielbych nowiny lepssye prawiti nez ty
 to Tarsya dcera twa/na nys nasse wsserz
 ka nadiege lezela/vmrzela gest : a ktera
 nas widi twa milost/od gegije smrti as
 do dneyskeho dne/ pro zalost/nebrali sme
 na se lepssyeho rucha A doslystaw tee rze
 ci appolion zerswa zalostiwie iako wu
 ol A wchimi slib/ze op... za dewiet leth ne
 chce z morze a z koral a wygiti/gedno lec
 by dobru nowinu vslystal a kteryzby koli
 geho cslowiek rzekl gemu/aby wysfel z ko
 rabu : kazal mu b z milosti nobu vtijeti
 A odstreci se owelmi welikym sinutke od

Prameny

- DICK, Wilhelm (ed.)
1890 *Die Gesta Romanorum* (Erlangen/Leipzig)
- KELLER, Adelbert (ed.)
1841 *Gesta Romanorum das ist Der Roemer Tat* (Quedlinburg/Leipzig)
- ŠIMEK, František (ed.)
1967 *Příběhy římské. Staročeská Gesta Romanorum* (Praha: Odeon)
- KOLÁR, Jaroslav — NEDVĚDOVÁ, Milada (edd.)
1983 *Próza českého středověku* (Praha: Odeon)
- NOVÁK, Jan V. (ed.)
1895 *Staročeská Gesta Romanorum*. Sbíрка pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku skup. I, ř. 2, č. 2 (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa)
- OESTERLEY, Hermann (ed.)
1872 *Gesta Romanorum* (Berlin)

Literatura

KNIHOPIŠ

- 1925–1967** *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století* [...] ed. Zdeněk Tobolka [od 5. svazku František Horák]. Díl I. Prvotisky (do r. 1500). Text + tabule. Díl II. Tisky z let 1501–1800. Svazek 1–9 (písm. A–Z) (Praha)
- KOHÚT, Leo (ed.)
1966 *Mikuláš Bakalár Štetina. Štúdie a materiály o živote a diele slovenského prvotlačiaru v Plzni* (Bratislava: Slovenská akadémia vied)
- LUDVÍKOVSKÝ, Jan
1930 „Několik ohlasů vergiliovské legendy v starší české literatuře“, in Otto Jiráni, František Novotný, Bohumil Ryba (edd.): *Pio vati. Sborník prací českých filologů k uctění dvoutisícího výročí narození Vergiliova* (Praha: Jednota českých filologů), s. 62–79
- PAULINY, Eugen
1966 „K jazyku tlači Mikuláša Bakalára Štetinu“, in Leo Kohút (ed.): *Mikuláš Bakalár Štetina. Štúdie a materiály o živote a diele slovenského prvotlačiaru v Plzni* (Bratislava: Slovenská akadémia vied), s. 31–36
- VIDMANOVÁ, Anežka
1972 „Staročeská Gesta Romanorum a jejich latinská předloha“, *Listy filologické* XCV, s. 65–92
- VOIT, Petr
1984 „Knižní pozůstalost olomouckého tiskaře Jana Olivetského z Olivetu jako literárněhistorický a bibliografický pramen“, *Sborník Národního muzea v Praze* C 29/4 (Praha), s. 197–214

- 1986 „Moravské prameny z let 1567–1568 k dějinám bibliografie, cenzury, knihtisku a literární historie“; *Příspěvky ke Knihopisu* 5 (Praha: Státní knihovna ČR)
- 1991 Šimon Lomnický z Budče a *exempla* v kontextu jeho mravněvýchovné prózy (Praha: Univerzita Karlova)
- 2008 *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století. Díl I* (Praha: Libri)
- 2011 „Tiskové písmo Čech a Moravy první poloviny 16. století“; *Bibliotheca Strahoviensis* 10, s. 105–202
- VRĚTÁTKO, Antonín Jaroslav
- 1862 „Aseneth. Román biblický“; *Časopis Českého muzea* XXXVI, s. 64–76
- 1863 „Apollon, král Tyrský. Román starobylý“; *Časopis Českého muzea* XXXVII, s. 270–293 a 352–368
- ZÍBRT, Čeněk
- 1912 „Staročeské Poručenství patriarch dvanácti, synův Jakobových“; *Časopis Českého muzea* LXXXVI, s. 1–81

Résumé

The essay considers three recently discovered works of medieval fiction with subject matter largely from antiquity (*Gesta Romanorum*, *Aseneth* [Joseph and Aseneth], *Kronika o Apolloniovi* [Apollonarius of Tyre]), published in Czech in the early sixteenth century. They are, however, preserved only in fragments. The printer was Mikuláš Bakalář of Pilsen, who specialized in medieval literature that aimed to amuse.

Klíčová slova / Keywords

knížky lidového čtení — exemplum — *Gesta Romanorum* — *Aseneth* — Apollonius — Bakalář, Mikuláš

popular or folk literature — Exemplum — *Gesta Romanorum* — Joseph and Aseneth — Apollonius of Tyre — Bakalář, Mikuláš